במדבר

הקמדה לספר במדבר

עי' רמב"ן: אחר שביאר תורת הקרבנות בספר השלישי, התחיל עתה לסדר בספר הזה המצות שנצטוו בענין אהל מועד. וכבר הזהיר על טומאת מקדש וקדשיו לדורות (ויקרא ה ב ג), עתה יגביל את המשכן בהיותו במדבר כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד[1] שם (שמות יט יב). וצוה והזר הקרב יומת (להלן א נא יח ז), כאשר אמר שם (פסוק יג) כי סקול יסקל. וצוה ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו (להלן ד כ), כאשר הזהיר שם (פסוק כא) פן יהרסו אל ה' לראות וגו'. וצוה ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח (להלן יח ה), כאשר אמר שם (פסוק כב) וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו וגו', והכהנים והעם וגו' (שם פסוק כד).

והנה צוה איך תהיה משמרת המשכן וכליו ואיך יחנו סביב, ויעמוד העם מרחוק, והכהנים הנגשים אל ה' איך יתנהגו בו בחנותו, ובשאת אותו, ומה יעשו במשמרתו. והכל מעלה למקדש וכבוד לו, כמו שאמרו ז"ל (ספרי זוטא קרח יח ד) אינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו שומרין. והספר הזה כולו במצות שעה שנצטוו בהם בעמדם במדבר, ובנסים הנעשים להם לספר כל מעשה ה' אשר עשה עמהם להפליא. וספר כי החל לתת אויביהם לפניהם לחרב, וצוה איך תחלק הארץ להם, ואין בספר הזה מצות נוהגות לדורות זולתי קצת מצות בעניני הקרבנות שהתחיל בהן בספר הכהנים[2], ולא נשלם ביאורן שם והשלימן בספר הזה.

(א א):

ע' ר' בחיי: באהל מועד – הוא המשכן, ומשעה שקראו משם שנאמר (ויקרא א א) ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד, לא דבר עמו אלא משם, לפי שהכבוד שהיה בהר סיני הועתק שם[3]. ועל כן יצוה בכאן להגביל את המשכן שיהיו הלוים חונים סביביו והזר הקרב יומת, כשם שהגביל את ההר ואמר (שמות יט יג) לא תגע בו יד. והזהיר על המשכן ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח, כשם שהזהיר בהר סיני (שמות יט כד) והכהנים והעם אל יהרסו. וצוה עליו ולא יבאו לראות, כשם שצוה בהר סיני והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה'. ועוד יצוה שיחנו הלוים סביב לאהל מועד והיו כ"ב אלף לוים, כשם שירדו עמו בהר סיני עשרים ושנים אלף של מלאכי השרת, הוא שכתוב (תהלים סח יח) רכב אלהים רבותים וגו'[4]. והיו ישראל ארבעה דגלים כשם שראו בהר סיני ארבעה מחנות שכינה[5].

ובמדרש (רבה פ"א סי' ג) – באהל מועד עד שלא עמד אהל מועד דבר עמו בסנה, שנאמר (שמות ג ד) ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה. אח"כ דבר עמו במצרים, שנאמר (שם יב א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים. ואח"כ דבר עמו במדין, שנאמר (שם ד יט) ויאמר ה' אל משה במדין. ואח"כ דבר עמו בסיני, שנאמר (ויקרא כה א) וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. כיון שעמד אהל מועד אמר יפה הוא הצניעות, שנאמר (מיכה ו ח)

---

[1] עי' דברי רבינו (שמות כה א) וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. ועי' רבינו בחיי (דברים יב ה) אמרו רז"ל שכינה על שם הכבוד, כענין (שמות כד) וישכן כבוד ה' על הר סיני. ועי' תנחומא (פקודי יא) כיון שהוקם המשכן מיד ירדה שכינתו לתוכו שנא' ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן.

[2] קשה על כמה מצות שהם ציצית ו?

[3] עי' רמב"ן &

[4]

[5]

והצנע לכת עם אלהיך, התחיל מדבר עמו באהל מועד. ובן אמר דוד (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, בת מלך זה משה שנאמר (ישעיה יט ד) וסכרתי את מצרים ביד אדנים. קשה אלו המכות שבאו על המצרים ,ומלך עז ימשל בם, זה משה שהיה מלכה של תורה שנקראת עוז, שנאמר (תהלים כט יא) ה' עוז לעמו יתן, וכתיב (משלי ח טו) בי מלכים ימלוכו, לפיכך כל כבודה בת מלך פנימה. מכאן אמרו רז"ל כל אשה שהיא מצנעת עצמה אפילו ישראלית ראויה שתנשא לכהן גדול ויעמיד ממנה כהנים גדולים, שנאמר (תהלים מה יד) ממשבצות זהב לבושה אמר הקדוש ברוך הוא זהו כבודה[6] שיהא מדבר בפניה שנאמר (במדבר ז פט) ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול. אמר ר' יהושע בן לוי אלו היו יודעין אומות העולם מה בית המקדש מועיל להן היו מקיפין אותו חיילות כדי לשמרו שהיה יפה להן יותר ממה שהיה יפה לישראל, שגם שלמה סדר בתפלתו (מלכים א' ח מא – מב) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו' אתה תשמע השמים ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי. ובישראל כתיב (מלכים – א ח לט) ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, אמר שלמה ע"ה רבון העולמים אם הוא ראוי תן לו ואם אינו ראוי אל תתן לו, לפי שישראל מכיר הקדוש ברוך הוא ויודע שהיכולת בידו, ואם אין תפלתו נשמעת תולה בעצמו ובחטאו, אבל הנכרי קורא תגר ואומר בית ששמו הולך מסוף העולם ועד סופו נתיגעתי בכמה דרכים ובאתי והתפללתי בתוכו ולא מצאתי בו ממש כמו שאין ממש בע"ז, לפיכך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי. ולא תאמר בית המקדש בלבד יפה להן אלא אפילו ישראל, שאלמלא ישראל לא היה מטר יורד לעולם ולא השמש זורחת, אם לא בשבילן שנאמר (ירמיה לג כה) אם לא בריתי וגו'. ולעתיד לבא יראו האומות שהקב"ה מדבר עם ישראל ובאים גם הם להדבק בהם, שנאמר (זכריה ח כג) נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם.

באחד לחדש השני – צוהו בתקון הדגלים ואיך יסעו ואיך יחנו, כי לא נסעו אלא עד עשרים יום לחדש השני. ומה שנסמכה פרשה זו של חומש הפקודים לפרשת תמורה של מעלה, אמרו במדרש (&) ללמדך מה הקדוש ברוך הוא יחיד ואין לו תמורה שנאמר (שמואל – א ב ג) אין קדוש כה' כי אין בלתך, כך לא ימיר ישראל באומה אחרת. וזהו שכתוב (שה"ש ב טז) דודי לי ואני לו, אני קדוש ואתם קדושים, אל תמירוני כשם שאין אני ממיר אתכם. אתם קרויין צאן כשם שאין ממירין בהמה בבהמה, כך איני ממיר אתכם.

(א ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל

עי' ר' בחיי: ויש להתבונן בכתוב שאמר (שם יב מא) יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים, והיה ראוי לומר יצאו כל צבאות ישראל, אבל אמר כל צבאות ה' לכלול בגלות עליונים ותחתונים. ויותר מזה אמרו (מגילה כט ע"&) גלו למצרים שכינה עמהם. ואין ספק כי אחר שהשכינה עמהם בגלות הלא צבאות ארבע מחנות שכינה עמהם, ומזה אמר בגאולתם שיצאו עמהם. ומה שיחזק לך[7] זה לפי דעתי מה שאמר הכתוב (להלן פסוק מה) ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבותם, הכוונה על צבאות מטה, וחזר פעם אחרת (שם מו) ויהיו כל הפקודים, הכונה על צבאות מעלה, כי היו שוים במספר וזהו שלא הזכיר כאן ישראל. והסתכל עוד אחר סדור המסעות ותמצא הלשון הזה עצמו כפול, הוא שאמר (במדבר ב לב) אלה פקודי בני ישראל לבית אבותם, הם צבאות מטה כל פקודי המחנה לצבאותם, הם צבאות מעלה שבארבע מחנות שכינה.

---

[6] כך הוא כבודי (לשון המדרש אצלנו).

[7] ?

(א ג) כל יוצא צבא בישראל

עי' רמב"ן: מגיד שאין יוצא לצבא פחות מבן עשרים שנה[8]. שאו את ראש כל עדת בני ישראל כמו שאומרים לקוסטינר ארים רישיה דדין – לשון רש"י[9]. ואפשר שיהיה הטעם בזה בעבור שאינו חזק למלחמה בפחות מעשרים, וכמו שאמרו (אבות ה כא) בן עשרים לרדוף. אבל יתכן שיהיה פירוש כל יוצא צבא, כל היוצאים להקהל בעדה, כי הנערים לא יקהלו בתוך העם, כי כל אסיפת עם תקרא צבא, וכן לצבא צבא בעבודת אהל מועד (להלן ח כד), ישוב מצבא העבודה (שם פסוק כה), במראות הצובאות אשר צבאו (שמות לח ח), וכן צבא השמים (מ"א כב יט), וכל צבאם צויתי (ישעיה מה יב). ולכך יפרש באנשי המלחמה מצבא המלחמה (להלן לא יד), והתיחשם בצבא במלחמה (דהי"א ז מ). ואמר כאן כל יוצא צבא, כדרך כל יוצאי שער עירו (בראשית לד כד). ואמר לצבאותם, שהם צבאות רבות כי כל שבט ושבט צבא גדול.

(א נא)

עי' ר' בחיי: ובנסוע המשכן יורידו אותו הלוים ובחנות המשכן יקומו אותו הלוים והזר הקרב יומת – כבר הודעתיך (&) כי בכל מקום שתמצא השם רשום למפרע בהפך אותיותיו מורה על מדת הדין, כי כן הזכירו המן הרשע בהפוך אותיותיו, ואמר (אסתר ה) וכל זה איננו שוה לי בכל עת, ונתהפכה מדה"ד עליו[10]. והנה בכאן בענין עבודת הלוים הזכיר תחלה בכתוב הזה השם הנעלם[11], ואחרי כן הזכיר השם המפורש שני פעמים למפרע להורות על מדת הדין, שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלוים, וכענין שאירע בעזה שכתוב בו (שמואל – ב ו ז) ויחר אף ה' בעזה.

והסתכל איך התחיל הרמז בכל פעם ממלת הלוים, ממה שידעת כי מדתו של לוי מדת הדין היא[12], והיא ה"א אחרונה שבשם[13], ולכך התחיל רמז הה"א בכל פעם ממלת הלוים וזה מבואר. ובאור הכתוב, יורידו אותו, יסירו הבריחים והעמודים, ובחנותו היו הם מקימין אותו, והזר הקרב, לעבודה, יומת, בידי שמים.

(ב ב) איש על דגלו

עי' רמב"ן: והיה אהל מועד בתוך האמצע ומחנה הלוים סביביו בתוך המחנות כענין שהוזכר בספר יצירה[14] והיכל קודש מכוון באמצע והנה הפאות תחלתן מן המזרח כמהלך השמש ואחריו הדרום ואחריו המערב ואחריו הצפון ושמו דגל יהודה במזרח כי הוא נוסע בראשונה שהוא הנגיד כמו שצוה ה' (שופטים א ב ושם כ יח) יהודה יעלה בתחלה וראובן בדרום לכבוד הבכורה והנה שני הדגלים הסמוכים היו ללאה עם בכור שפחתה הנולד על ברכיה ודגל אחד לבני רחל במערב ודגל בני השפחות בצפון אחרונים ועוד ראיתי במדרש (במדב"ר ב ט) וכשם שברא הקדוש ברוך הוא ארבע רוחות בעולם כך סבב

---

[8] ע"כ רש"י אצלנו.

[9] אין ברש"י אצלנו, ועי' מדרש רבינו מביא לקמן.

[10] עי' זהר (ח"ג קעד ע"א) פקודין דעשה מסטרא דאת ה' בתראה דאיהי לשמאלא דגבורה דתמן לא תעשה דאינון שס"ה דתמן נדונין רשעים גמורים תמה לון זכות אבות ואתהפך לון שם ידו"ד הוה"י ואוליפנא מהמן הרשע וכל זה איננו שוה לי: וכן בתיקו"ז יא ע"א.

[11] עי' ויקרא יט כז שזה שם הוי"ה.

[12] עי' זהר צו (כט ע"ב): כהן לוי וישראל, כהן ביה י' חכמה ודאי, לוי ביה ה' תבונה, ישראל ביה דעת ודא ו'. [תרגום:], ועי' נשא קכא ע"ב.

[13] ?

[14] פ"ד מ"ד

לכסאו ארבע חיות ולמעלה מכלן כסא הכבוד וכנגדן סדר הקדוש ברוך הוא הדגלים למשה אמר לו מזרח שממנו יוצא אור לעולם יהא כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה ועליו שבט יששכר שהוא בעל תורה ועליו מטה זבולן שהוא בעל עשירות כמה דכתיב (בראשית מט יג) זבולון לחוף ימים ישכן כמו שנאמר (דברים לג יט) כי שפע ימים ינקו יסעו בראשונה כמו שנאמר (מיכה ב יג) ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם דרום טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם יהא כנגדו ראובן שהוא בעל תשובה והתשובה מדה טובה ורחמיו של הקדוש ברוך הוא באין לעולם בשעה שעושין תשובה ועליו גד שהוא בעל גבורה ראובן בתשובה וגד בגבורה ושמעון באמצע לכפר עליו ושניים יסעו שהתשובה היא שניה לתורה מערב אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וכנגדן אפרים ומנשה ובנימן ושכינה לעולם במערב בגבול בנימן שנאמר (דברים לג יב) לבנימן אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו ושלישים יסעו נאה לתורה ולתשובה גבורה כדי שיתגבר אדם בתורה ויתגבר על יצרו צפון משם החשך יוצא לעולם וכנגדו שבט דן למה שהוא החשיך העולם בע"ז שעשה ירבעם שנאמר (מ"א יב כט) ואת האחד נתן בדן ועליו שבט אשר להאיר את החשך שנאמר (דברים לג כד) וטובל בשמן רגלו ועליו שבט נפתלי שהוא בעל ברכה לאחרונה יסעו שכל מי שעובד ע"ז הולך לאחור ולא לפנים ועוד דורשים שם כנגד ארבע מחנות המלאכים וכו' שם במדרש היה הכל בחכמה וכבוד וגדולה לישראל ולכך יזכיר הכתוב הכל בפרט

עי' ר' בחיי: ויתכן לפרש באותות מלשון (שם יב כ) בכל אות נפשך, שכן ישראל נתאוו לדגלים במעמד הקדוש כשראו שם דגלים של מלאכי השרת. וכן אמר שלמה ע"ה (שיר השירים ה י) דודי צח ואדום דגול מרבבה, ודרשו רז"ל בשיר השירים רבה (ב יג) שבא הקדוש ברוך הוא לסיני עם מלאכי השרת עשוין דגלים. ועוד דרשו שם (שיר השירים ב ד) הביאני אל בית היין, זה הר סיני שבו נתנה התורה שנמשלה ליין. ודגלו עלי אהבה, זו שכינה, וכן באר הכתוב (משלי טו יז) טוב ארוחת ירק ואהבה שם[15] ע"ד הקבלה, ולכך אוו ישראל שיהיו עליהם דגלים כמותם.

וכך היה סדור הדגלים כפי מה שמצינו בכתובים כבר ידעת שהיו י"ב שבטים נחלקים לארבעה דגלים, שלשה לכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם. כשם שי"ב שבטי מעלה הידועים נחלקים לד' מחנות[16], שלשה לכל רוח, והם הנקראים ד' מחנות שכינה, והיה להם י"ב מפות, מפה לכל שבט ושבט, והיו המפות משתנות בגווניהן וצבעוניהן חלוקים זה מזה כעין דגלים של מעלה שראה בסיני, שהן כדמות להבי אש במיני גוונים וצבעונין. יהודה וישששכר וזבלון שהיו במזרח, יהודה צבע מפתו כעין השמים מצוייר בה אריה, וישששכר צבע מפה שלו דומה לכחול מצוייר בה שמש וירח על שם שהיו בקיאים בתקופות ומזלות,

---

[15] עי' דברי רבינו בהקמדה לפרשת פקודי: אמר טוב להשיג השגה קלה עם אמונת השכינה הנקראת אהבה שנאמר (שיר ב) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, וכתוב (שם ח) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, ואנו אומרים באהבה תרום קרננו להודות לך וליחדך, משור אבוס מן ההשגה הגדולה המטעה את האדם כאותה השגה שהשיגו ישראל במדבר שעשו את העגל וימירו את כבודם בתבנית שור, ושנאה זו מדת הדין זהו שהזכיר משה (שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעמך.

ועי' (במדבר רבה פי"ב סי' ד') תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים זו השכינה. וצ"ע ונראה שאהבה היא מידת החסד, אבל אהבה ג"כ לשון של חיבור, וכלל ישראל רצו את החיבור, שהוא עם השכינה, וצ"ע, ועי' פרדס רמונים (שער כג פרק א) השכינה כשהיא יונקת מצד החסד נקראת אהבה.

[16] עי' לוקטי תורה בראשית וז"ל: ביצירה הוא עולם המלאכים שם הד' מחנות שכינה, וזהו ומשם [מבריאה] יפרד והיה לד' ראשים [דיצירה].

וכל א' מהד' נחלק לג' בסוד י"ב בקר (ב"ע קמב ע"ב).

ועי' זהר ח"ג קנד ע"א – קנה ע"א.

זבולן צבע מפה שלו לבנה סימן לעשרו שהכסף לבן ומצוייר בה ספינה. ראובן ושמעון וגד שהיו בדרום, ראובן מפה שלו אדומה ומצוייר בה דודאים, שמעון מפתו ירוקה מצוייר בהם שכם, גד מפה שלו מעורב לבן ושחור ומצוייר בה גדוד. אפרים מנשה ובנימין, שהיו במערב אפרים ומנשה צבע מפות שלהם כמראה שוהם, בשל אפרים מצוייר בה שור, ובשל מנשה ראם. בנימין מפתו כלולה מכל הצבעים, מצוייר בה זאב. דן ואשר ונפתלי שהיו בצפון, דן מפתו דומה לספיר ומצוייר בה נחש, אשר צבע מפתו דומה לאור השמן מצוייר בה אילן זית, נפתלי צבע מפתו דומה ליין צלול מצוייר בה אילה. ועתה הבן היטב ואסדרם כולם בשמותיהן שבטים שבטי יה של מעלה ושל מטה.

דגל מחנה יהודה היה נוסע תחלה, והיה במזרח, ולפי שהיה בעל גבורה נמשל לאריה, שנאמר (בראשית מט ט) גור אריה יהודה. ועמו מטה יששכר ומטה זבלון, וכתיב בהם ראשונה יסעו, והמלה[17] הזו תרמוז לחכמה, כי כן היו כלם בעלי תורה, שנאמר (תהלים ס ט) יהודה מחוקקי, וכתיב (דברי הימים – א יב לב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, וכתיב (שופטים ה יד) ומזבולן מושכים בשבט ספר, ועל כן הם ראוים לשבת יחדיו, ושלשתן נקראים מחנה יהודה. והיו דוגמת מחנה גבריאל עזריאל שמעיאל[18] מלפני השבינה, ושלשתם נקראים מחנה גבריאל. ויש לכל אחד מהם כמה מחנות וכמה צבאות מלאכים שהם ממונים עליהם, כשם שהיו במטה יששכר ובמטה זבולן כמה אלפים רבבות מישראל. ומעתה הבן הרמז הנמרץ אשר רמז הכתוב באמרו (דברי הימים – א ה ב) יהודה גבר באחיו, בא לרמוז כי מחנה יהודה דוגמת מחנה גבריאל.

דגל מחנה ראובן היה בדרום והיה בעל תשובה, והתשובה היא חסד גדול מהבורא יתברך על נבראיו, והוא פתח תחלה בהצלה ורחמים, שנאמר (בראשית לז כא) וישמע ראובן ויצילהו. ועמו מטה שמעון שנולד אחריו, ומטה גד שהוא בכור שפחת לאה, וכתיב בהם ושניים יסעו, כי כן הבינה שניה לחכמה. ושלשתן נקראין מחנה ראובן והיו דוגמת מחנה מיכאל[19], כוכביאל פדיאל מימין השבינה, ושלשתן נקראין מחנה מיכאל, הוא שרמזו משה רבינו כשפתח בשירת הים (שמות טו יא) מי כמוכה, וסיים בתורה (דברים לג כו) אין כאל ישרון הרי מיכאל. וידעת כי הוא מלאך החסד והרחמים.

ואחרי זאת כתיב ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנות, וידעת כי מחנה הלוים שנים ועשרים אלף היו, שנאמר (במדבר ג לט) כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים

---

[17] ראשונה, ראשית חכמה.

[18] ז"ל הזהר קנד ע"א דגלא קדמאה משריא מזיינא ארי"ה מיכא"ל רשים בפרישו דגלא פרישא לימינא מזרח שירותא דשמשא אזיל במטלנוי בנהירו תרין ממנן תחות ידיה יופי"אל צדקי"אל חד לאורתא (נ"א לאורייתא) וחד למיהך בשוקא.

תרגום:

אמנם עי' ספר הפליאה ז"ל: ועתה בפעם הזאת אודיעך את כחי אשר נתחזקתי ונתאמצתי מפי אליהו ז"ל שבא אלי ושאלתיו מהו ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. ואמרתי לו להעמידני על ענין הכסא והחיות וכו' כונן שמים בתבונה וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות כך ברא הקב"ה ד' דגלים וכך ברא ד' מלאכים שהם מיכאל גבריאל רפאל אוריאל וסיבבם אצל כסא מיכאל מימינו כנגד ראובן ולמה נקרא שמו מיכאל שבשעה שעברו בים פתח משה בשירה ואמר מ"י כמוכה באלים ה', וכשסיים את התורה אמר אין כא"ל ישורון מי כמוכה ואין כאל הרי מי כאל. אוריאל משמאל כנגד דן שהוא בצפון, ולמה נקרא שמו אוריאל בשביל תורה נביאים כתובים שהקדוש ברוך הוא מכפר עליו. שנאמר קומי אורי כי בא אורך ודוד אמר אל ה' ויאר לנו הרי אוריאל, היינו דכתיב כי אשב בחושך ה' אור לי. גבריאל מלפניו כנגד יהודה משה ואהרן מלכות יהודה, ולמה נקרא שמו גבריאל דכתיב כי יהודה גבר באחיו וכתיב ויקרא אל משה וכתיב ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר מערב צפון דרום. האור יוצא, מערב ואוצרות ברד וקור בעולם. דרום טללי ברכה יוצאים משם. שלום הרי גבריאל. רפאל מאחוריו כנגד אפרים ולמה נקרא שמו רפאל כדי לרפאות שברו של ירבעם שיצא מאפרים שהיא במערב והיינו דכתיב רפאני ה' וארפא הרי רפאל.

[19] ז"ל הזהר: דגלא רביעאה אד"ם רפ"אל מערב בהדיה אסוותא

תרגום:.

אלף, דוגמת המלאכים שירדו בסיני שהם שנים ועשרים אלף, שנאמר (תהלים סח יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, ושנים ועשרים אלף הללו היו קרובים לשכינה.

והנה הלוים משרתי המקדש זכו אל המעלה העליונה הזאת כי היה במספרם כמספר מלאכי השרת הקרובים לשכינה. ואין ספק כי ירדו שם צבאות רבות ומחנות עצומות של מלאכים מלבד אלו, והיו רחוקים לשכינה מפני שלא היתה מעלתן כל כך, וכן היו פקודי ישראל רחוקים מן הארון, כענין שכתוב מנגד שהוא לשון רחוק, כלשון (בראשית כא טז) ותשב לה מנגד הרחק.

ויש לך לדעת כי כמו שהיה מחנה ישראל ארבעה דגלים לארבע רוחות העולם מקיפין למחנה הלוים, הוא שאמר (פסוק יז) מחנה הלוים בתוך המחנות, כלומר שמחנה הלוים היה באמצע תוך ארבע מחנות ישראל. כן היו מחנה הלוים מקיפין לאהל מועד לארבע רוחות העולם, שהרי משה אהרן ובניו היו במזרח, ובני גרשון במערב, ובני קהת בדרום, ובני מררי בצפון, ואהל מועד היה באמצע תוך הלוים. ומה שאמר הכתוב ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנות פירושו כך, ונסע אהל מועד בתוך מחנה הלוים, ומחנה הלוים בתוך המחנות של ישראל, נמצא אמצעית הנקודה לאהל מועד, שארבע מחנות ישראל מקיפין לו מנגד, וזה כנגד השכינה, שארבע מחנותיה מקיפין לה, וזהו שאמר בפרשת מרכבה[20] ושבינת אל רם ונשא באמצע וכסאו גבוה ותלול למעלה.

דגל מחנה אפרים לצבאותם ימה, ידעת כי ירבעם חטא והחטיא את הרבים, והוא היה משבט אפרים לפיכך היה צריך רפואה לרפאות את שברו, ועמו מטה מנשה ומטה בנימין, וזהו שכתוב (תהלים פ ב) לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך. והיו חונים במערב, ואמרו רז"ל (ב"ב כה ע"ב) שכינה במערב. וכתיב בהם ושלישים יסעו, ומהראוי לסמוך לתורה ולתשובה גבורה כדי שישוב האדם בתשובה ויתגבר על יצרו, ושלשתן נקראים מחנה אפרים[21]. והיה דוגמת מחנה רפאל זבדיאל אחזיאל מאחרי השכינה, ושלשתן נקראים מחנה רפאל. הוא שרמזו משה רבינו ע"ה על מרים הצריכה רפואה, ואמר (במדבר יב יג) אל נא רפא נא לה, הרי רפאל.

דגל מחנה דן צפונה, מן הידוע כי שבט דן קבלו שני עגלי זהב שעשה ירבעם, הוא שכתוב (מלכים א' יב כט) את האחד נתן בבית אל ואת האחד נתן בדן. והיה ראוי להיותו בצפון לפי שמשם העושר יוצא לעולם, וכן החשיך כל העולם בע"ז, ואמר הכתוב (ישעיה כט טו) והיה במחשך מעשיהם, כי המזרח השמש יוצא משם, גם הדרום השמש הולך שם בגובה, לכך נקרא דרום שהוא דר רום, כלומר שדר ברומו של רוח. גם המערב כיון ששוקע שם הנה הוא מתהלך באותו רוח, אבל רוח צפון אין השמש זורחת שם לעולם, כי לכך נקרא צפון שהשמש צפון משם וכלו חשך, והוא הרוח הראוי לשבט דן שהחשיך בע"ז את העולם, ולפיכך היה צריך כפרה שיכפר לו הקדוש ברוך הוא ושיאיר עליו, וכענין שכתוב (מיכה ז ח) כי אשב בחושך ה' אור לי. ועמו מטה אשר ומטה נפתלי להאיר על חשכו, ממה שכתוב (דברים לג כד) וטובל בשמן רגלו, שהשמן קרוי אור, וכתיב בנפתלי (דברים לג כג) נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה', וכתיב בהם לאחרונה יסעו. ולפי הכתוב בשאר הדגלים היה לו לומר ורביעים יסעו, ואמר לאחרונה לרמוז על האבן הראשה העשירית[22], הה"א האחרונה ושלשתן נקראים מחנה דן והיו דוגמת מחנה אוריאל, דניאל

---

[20] ????

[21] ז"ל בזהר: דגלא תניינא משרייא מזיינא נש"ר אוריא"ל דרו"ם תרי ממנן עמיה שמשיא"ל חסדיא"ל.

[22] מקורו בזכריה (ד ז), ועי' רש"י ורמב"ן בראשית מט כד שהוא לשון של מלכות, שהוא משלים את כל הבנין

רמאל משמאל השכינה, ושלשתן נקראים מחנה אוריאל, הוא שרמזו דוד המלך ע"ה בענין כפרת הקרבנות (תהלים קיח כז) אל ה' ויאר לנו, הרי אוריאל[23].

ודע והבן כי כשם שהיה סדור ארבע דגלים שבמדבר דוגמת ארבע מחנות שכינה, כן הסדור בעצמו בארבע חיות הקדש, וכך הוא הסדור לכל: חיה ששמה אריה ומחנה גבריאל ודגל מחנה יהודה למזרח, חיה ששמה שור ומחנה רפאל ודגל מחנה אפרים למערב, חיה ששמה אדם ומחנה מיכאל ודגל מחנה ראובן לדרום, חיה ששמה נשר ומחנה אוריאל ודגל מחנה דן לצפון. והבן היטב מה שהזכרתי ותבין כח תורתנו הקדושה, ואיך הם צבאות ישראל למטה נקשרים ונאחזים עם צבאות מלאכי השרת למעלה, ואז יתגלו לך תעלומות חכמה.

וכדי לבאר כי שנים עשר שבטי יעקב כנגד שנים עשר מלאכי שבטי מעלה, אלה שהזכרתי שכולן חתומים בשם אל, תמצא שמות נשיאי השבטים העומדים לארבע רוחות שחותמים בשם אל גם כן. והנה גם זה ענין נפלא והיה ראוי להסתירו, כי הנשיא העומד לרוח מזרח בדגל יהודה שמו נתנאל, והנשיא העומד לרוח דרום בדגל ראובן שמו שלומיאל, והעומד לרוח מערב בדגל אפרים שמו גמליאל, והעומד לרוח צפון בדגל דן שמו פגעיאל. ולא תמצא בשאר השמות שיהיה חותם אחד מהם בשם אל זולת אלו הארבע העומדים בארבע דגלים לארבע רוחות העולם. וכן תמצא זה מפורש בפרשת קרבנות הנשיאים שהקריבו כסדרן בסדור הדגלים, ואמר (במדבר ז יב) ביום הראשון נחשון בן עמינדב למטה יהודה, (שם יח) ביום השני נתנאל בן צוער נשיא יששכר, (שם כד) ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חילון, (שם ל) ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן שדיאור, (שם לו) ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלומיאל בן צורישדי, (שם מב) ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן דעואל, (שם מח) ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד, (שם נד) ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור, (שם ס) ביום התשיעי נשיא לבני בנימין אבידן בן גדעוני, (שם סו) ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן עמישדי, (שם עב) ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן עכרן, (שם עח) ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן.

הרי לך י"ב נשיאי השבטים איך הקריבו קרבנם כסדרן כפי הסדור שהיה בדגלים ממש, ואם תצרף הארבעה ימים שהקריבו בהם הארבעה נשיאים שחותמים בשם אל, ביום השני שהקריב נתנאל, וביום החמישי שלומיאל, וביום השמיני גמליאל, וביום עשתי עשר פגעיאל. יצא לך מחשבון השני והחמישי והשמיני והעשתי עשר מספר השם המיוחד, וכענין מספר (יחזקאל א א) ויהי בשלשים שנה ברביעי בחמשה לחדש שעלה ל"ט והוא שם הגבורה כאשר ידעת[24].

(ג כ) ולא יבאו לראות כבלע

עי' רמב"ן: אבל ע"ד האמת – טעם הכתוב כי בעבור היות כבוד יושב הכרובים שם הוזהרו הלוים שלא יהרסו לראות את ה' עד שיורידו הכהנים את הפרכת, כי אז תראה הכבוד בחביון עזו וישוב אל מקומו הראשון לקדש הקדשים, ויהיה כבלע את הקדש כפשוטו והמשכיל יבין[25].

---

[23] אותיות אל ויאר.

[24] נ"ל שכוונתו לכוז"ו שהוא השם שבא אחרי אותיות יהו"ה, ועי' תיקו"ז קב ע"א שהוא בחי' גבורה (ועי' פרדס שער כא פרק ד' שגורס כך בתיקו"ז), ועי' ע"ח שער מ פרק יג ז"ל: שם כוז"ו דחילוף הוי"ה וכיוצא כי כל אלו הם כינוים חיצוני' מאד והם בבריאה או ביצירה או בעשייה.

[25] עי' זהר (ח"א דף רלב ע"ב) לאשכחא לה, יתבר גדפין קליפין טמירין, ויפתח תרעין, מאן דזכי למיחמי יחמי גו ידיעה וסכלתנו, כמאן דחמי בתר כותלא, בר מן משה נביאה מהימנא עלאה, דהוה

(ד כ) ולא יבאו לראות כבלע

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ולא יבאו לראות כבלע כשהכבוד מתבלע וחוזר אל מקומו הראשון אל הקדש למעלה[26]

וידוע כי כל השנה היה הכבוד נשמט מן הענן לפני ולפנים לגמרי ומתגלה על הכפורת זהו שכתוב (ויקרא טז ב) כי בענן אראה על הכפורת לא אמר כי אראה בענן אבל אמר כי בענן אראה כלומר אני בא בעמוד ענן ואחר כך אשמט מן הענן ואראה על הכפורת וכבר הזכרתי זה במקומו ולפיכך לא היה רשות לכהן גדול ליכנס לשם כי אם פעם אחת בשנה ביוה"כ ואף ביוה"כ אינו רשאי ליכנס לשם כי אם בקטורת ולא שיכנים הקטרת עשוי אלא שיעשנו לשם ויעלה תמרת עשנו שם ויהיה הכבוד נכסה מעיניו וכענין שכתוב (ויקרא טז יג) וכסה ענן הקטורת את הכפרת וזהו שהזהיר את הלוים ולא יבאו לראות כשהכבוד מתבלע אל הקדש שהוא חביון עזו וכענין שכתוב (חבקוק ג ד) ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו

חמי ליה עינא בעינא לעילא, באתר דלא אתיידע. מאן דלא זכי, דחו ליה לבר, כמה חבילי טהירין אזדמנו לגביה ונפקי עליה ומפקי ליה דלא יסתכל בענוגא דמלכא, ווי לון לאינון חייבין דעלמא דלא זכאן לאסתכלא, כמה דאת אמר (במדבר ד כ) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש וגו'. אמר רבי יהודה, מסתכל הוינא, והא מגו זהירין אלין מסתכלן נשמתהון דצדיקיא, וכד אתדבקו בהאי אתר, מגו זהירין אלין מסתכלין נשמתהון דצדיקיא, ואינון גווני סלקין ואתכלילן כחדא, זכאה איהו מאן דידע לאכללא וליחדא כלהו כחדא, לאתקנא כלא באתר דאצטריך לעילא לעילא, וכדין אתנטיר בר נש בהאי עלמא ובעלמא דאתי, (ע"כ):

מספיק?

[26] עי' דברינו ברמב"ן.